

VG

Metoderapport SKUP 2025

MASKENE TIL 100 MILLIONER

Rolf J. Widerøe og Einar Otto Stangvik

INNSENDERE

Rolf J. Widerøe

rolf.j.wideroe@vg.no

913 79 538

Einar Otto Stangvik

einar.otto.stangvik@vg.no

922 33 601

Takk til

Iben Aam Spillum, Markus Tobiassen,
Øystein Hernes, Håkon Høydal, Jonas Nilsson,
Annemor Larsen, Tore Kristiansen og
Synnøve Åsebø

Publisert

Fra 7. desember. Arbeidet fortsetter i 2026.

Kontaktperson

VG v/ Rolf J. Widerøe
Akersgata 55
0107 Oslo

Redaksjon

Verdens Gang
Pb. 1185 Sentrum
0107 Oslo

SENTRALE PUBLISERINGER

Kjøper masker fra Watchbird for 100 millioner: – Nå får jeg ikke puste

7. desember 2025

[Les saken](#)

→ Lenke til alle publiserte saker ligger som vedlegg til metoderapporten.

INNHOOLD

1. Innledning	1
2. Slik startet arbeidet	1
3. Noe skurrer: De første spørsmålene	2
3.1 FFP1-maske	2
3.2 Metode: E-innsyn og grunnleggende research	2
3.3 Metode: Sikre nettsiden	3
3.4 Metode: Muntlige kilder	3
3.5 Innledende e-poster til FFI og Forsvarsdepartementet	3
3.6 Nektet innsyn i tester	4
3.7 Metode: Kildearbeid for å få tak i masken	4
3.8 Til SG Safety i Stavanger	5
3.9 Metode: E-postene tárner seg opp – Google Gemini løser floken	5
3.10 Gjennombrudd: Vi får tak i gradert informasjon	5
4. Metode: 3d-printing, simulering av gass og fysisk testing i gassbu	6
4.1 Metode: 3D-printing og å bygge et hode	6
4.2 Metode: Partikkeltest og simulering av gass	7
4.3 Dette viste testene	9
4.4 Ingen vil teste maskene for oss	9
4.5 Kan vi teste CS-gass selv?	9
4.6 Hvem skal teste?	10
4.7 Metode: Å bygge en gassbu	10
4.8 Metode: Teste mot maske til 33 kroner fra Biltema	10
4.9 Dokumentasjon: Vi filmer – og publiserer – alt	11
4.10 En skotte og en taushetsavtale	11
5. Dialog med Watchbird	11
5.1 Et lukket møte hos Schjødt advokatkontor	11
5.2 Kildehåndtering og etikk: Dialog med Watchbird	12
5.3 Watchbird gir lyd fra seg	13
5.4 Spesielle erfaringer: Geelmuyden Kiese kobles på	13
5.5 Spesielle erfaringer: Watchbird og Geelmuyden Kiese går på kildene våre	14
5.6 Profesjonelle aktører	14
5.7 Maskens egenskaper «forandrer seg»	15
6. Kildearbeid og kildehåndtering	15
6.1 Metode: Mange kilder små	15
6.2 Kildekritikk: Uklare bånd og profesjonelle aktører	15
6.3 Kildekritikk: Kan vi stole på informasjon fra Forsvarsdepartementet?	16

7. Nye spor etter publisering	16
7.1 Barnehage-sensoren	16
7.1.1 Kildene våre utsettes for press – igjen	17
7.2 Bruker russiske soldater i markedsføring	17
8. Slik har vi jobbet	17
9. Epilog	18
10. Dette er nytt	18
11. Konsekvenser	19

Vedlegg: Lenkesamling

1. INNLEDNING

Det skjer tidlig om morgenen, 24. februar 2022:

Russiske styrker angriper Ukraina fra bakken, sjøen og luften.

Målet er å velte regjeringen og ta over landet.

Det er krig i Europa.

I fire år har Ukraina kjempet mot overmakten. Samtidig har Norge tjent enorme summer på økte gass- og oljepriser. Et samlet Storting har bestemt at deler av denne fortjenesten skal støtte Ukrainas forsvarskamp. Pengene deles ut gjennom Nansen-programmet. Hittil er det satt av 205 milliarder kroner i sivil, militær og humanitær støtte.

Krigen raser og støtten må gis raskt. Det er store beløp i spill og mange nye aktører på markedet. Det er her vårt prosjekt starter.

Våren 2025 konkurrerte 84 norske bedrifter om penger fra Nansen-programmet. Summen som skulle deles ut denne gangen, var på 552 millioner kroner. Det norske firmaet Watchbird trakk vinnerloddet, og fikk tildelt nesten en femdel av hele potten. Selskapet hadde utviklet en maske som skulle beskytte soldatene – blant annet mot tåregass, skrev de i pressemeldingen.

Når tåregass fyres av på den ukrainske slagmarken, og treffer soldater som forsvarer landet sitt, er effekten umiddelbar – øyne fylles av tårer, det prikker i skallen, pusten stopper nesten opp. Men var det riktig at denne maskene beskyttet mot tåregass?

I dette prosjektet har vi vært nødt til å ta i bruk hele den metodiske verktøykassa. Gjennom omfattende kildearbeid, innsyn, tilgang på gradert informasjon, avansert datajournalistikk og egenutviklede tester i en gassbu, kunne VG fortelle historien om et norsk selskap som lovet mer enn de kunne holde, i jakten på penger fra Nansen-programmet.

«Dette redder liv. Det øker kampkraften til Ukraina og overlevelsen til ukrainske soldater.

Det er en støtte med mening», sa forsvarsminister Tore O. Sandvik til Aftenposten da nyheten om den norskutviklede masken ble kjent i august i fjor.

9. desember 2025 annonserte forsvarsministeren at 100 millionersavtalen var satt på pause.

6. januar 2026 ble hele avtalen skrotet.

2. SLIK STARTET ARBEIDET

Dette prosjektet startet som det ofte gjør: med et tips. En person tok kontakt og oppfordret oss til å se nærmere på et salg av beskyttelsesmasker til Ukraina for 100 millioner kroner. Kilden mente at prisen på maskene måtte være helt ute av proporsjoner.

Vi hadde ikke fått med oss nyheten om maskeavtalen, men da vi søkte på selskapet, fant vi blant annet to saker i Aftenposten der selskapets daglige leder, Rune Jomaas, var intervjuet.

I den ene sto det: *«Buffene er ikke i salg – i hvert fall ikke ennå – men etter det Aftenposten forstår, ville prisen på en slik hals fort havnet på noen tusenlapper.»*

Vi kunne også lese i Aftenposten at selskapet hadde vært på salgsturné på militærbaser i USA, og at Jomaas selv hadde lang bakgrunn fra det norske forsvaret: *«Den nye halsen – masken er kalt Safegaiter – er utviklet i samarbeid med norske spesialstyrker og Forsvarets forskningsinstitutt.»*

3. NOE SKURRER: DE FØRSTE SPØRSMÅLENE

3.1 FFP1-maske

Da vi begynte å jobbe med tipset, viste det seg at det bare hadde gått noen uker siden regjeringen var ute med en pressemelding om 100-millionersavtalen. På Arendalsuka i august hadde forsvarsministeren og daglig leder Rune Jomaas stilt opp på bilder sammen. De tok hverandre i hånden og smilte til fotografene. I den andre hånden holdt Jomaas en av maskene, som så ut som en helt vanlig buff man får utdelt på for eksempel Norway Cup eller i et skiløp. Bare at den hadde kamuflasjefarger.

Selskapet Watchbird skrev i en pressemelding at masken beskytter mot tåregass. Det er relevant, fordi russiske styrker bruker tåregass for å tvinge ukrainske soldater ut av posisjon, for eksempel fra skyttergraver.

Men jo mer vi undersøkte selskapets egen beskrivelse av masken på deres hjemmesider, jo mer stusset vi. På hjemmesiden sto det at masken, som ble kalt Safegaiter, hadde «FFP1 level filtration». Betydde det at masken beskyttet tilsvarende en FFP1-maske?

FFP1-beskyttelse er jo det samme du får fra et vanlig munnbind man kan kjøpe på apoteket. Hvordan kunne forsvarsministeren slå fast at «dette redder liv»? Hvor hadde han det fra? Og kan det stemme?

3.2 Metode: E-innsyn og grunnleggende research

I pressemeldingen opplyste Watchbird at norske spesialstyrker også skulle ha vært med i utviklingen av masken. De skrev at masken var testet og anbefalt av Forsvarets forskningsinstitutt (FFI). Hvilke tester var det snakk om?

Vi startet med å gjøre noen enkle søk i E-innsyn for å finne ut mer om selskapet og avtalen. Ganske raskt fant vi et brev som omhandlet Watchbirds beskyttelsesmaske. Brevet var sendt til Forsvarsdepartementet av forskningsleder Øyvind Voie ved Forsvarets forskningsinstitutt (FFI). Vi søkte om innsyn og fikk kopi av brevet, som viste seg å være en anbefaling av beskyttelsesmasken. Også her ble maskens evne til å beskytte mot tåregass understreket.

Forskningslederen i FFI viste i sin anbefaling til at tåregass brukes av russiske styrker for å tvinge soldater ut av beskyttede stillinger i Ukraina. Vi fant også dokumenter knyttet til en søknad som selskapet hadde sendt til Forskningsrådet. Men hvordan testene var gjennomført, eller hva som var resultatet av dem, sto det ingenting om.

Vi hentet ut alt vi kunne finne om Watchbird fra Foretaksregisteret, inkludert stiftelsesdokumenter og årsregnskap siden selskapet ble opprettet i 2022.

Gjennom dette fant vi flere personer som vi kunne prøve å få kontakt med.

3.3 Metode: Sikre nettsiden

Noe av det aller første vi gjorde, var å sikre oss store deler av Watchbirds nettside. Erfaring fra tidligere saker tilsier at viktig informasjon fort kan endres eller forsvinne så fort pressen begynner å stille spørsmål. Sikringen ble gjennomført på flere måter, blant annet ved å ta skjermbilder og filmer, og ved å bruke et uavhengig, eksternt arkiveringsverktøy – <https://archive.is>. Sistnevnte har fordelen at det ikke kan påvirkes av oss, hverken før eller etter lagring. På den måten unngår vi potensielle diskusjoner om manipulering eller selektiv fremstilling.

Videre brukte vi også dypere tekniske metoder til å sikre innhold fra Watchbirds tidligere nettsted, som ikke har vært tilgjengelig via Internet Archive sin Wayback Machine. Ved hjelp av verktøyet DomainTools kunne vi finne frem til IP-adresser som domenenavnet watchbird.no tidligere pekte mot. Domener bytter ofte IP-adresse, og server, hvis det gjøres en stor oppgradering i design eller innhold, som at det går fra én publiseringsplattform til en annen. Samtidig fjernes ikke nødvendigvis innholdet fra den gamle serveren. Vi sendte derfor forespørsler til den gamle serveren (IP-adressen), og sa at det var watchbird.no vi ville lese – og da fikk vi det gamle innholdet tilbake. Slik kunne vi sørge for å ha en så nær komplett historikk som mulig på hva som var kommunisert via nettsiden, og samtidig ha oversikt over hva som endret seg i tiden før og etter publisering.

At viktig informasjon endres eller forsvinner skjedde også i denne saken.

3.4 Metode: Muntlige kilder

Store deler av dette arbeidet har handlet om å identifisere mulige kilder og snakke med mennesker som kjenner til produktet og maskene. Flere av menneskene vi først kontaktet, fant vi i selskapsdokumentene, men vi trengte også kilder i og rundt Forsvaret. Journalist Rolf har jobbet med flere saker om Forsvaret opp igjennom årene og kontaktet mennesker på ulike nivåer som kunne tenkes å vite mer.

Vi har gått inn i dette med nysgjerrighet: Hva er dette produktet? Hvordan kjenner folk i forsvaret til maskene? Hvorfor har FFI gitt en så klar anbefaling? Mener forsvarsansatte selv at dette produktet kan redde liv i Ukraina?

Flere av kildene vi snakket med, pekte på at anbefalingen fra den erfarne forskningslederen Øyvind Voie i FFI var helt avgjørende for at både Forsvaret anbefalte maskene og at regjeringen valgte maskehandelen. Hvorfor var han så tydelig i sine anbefalinger?

3.5 Innledende e-poster til FFI og Forsvarsdepartementet

Etter noen dagers innledende research bestemte vi oss for å spille med åpne kort. Mye av det vi lurte på, var det bare Forsvarsdepartementet som kunne svare på. Vi sendte 1. september den første e-posten til forsvarsminister Tore O. Sandvik. Noen av spørsmålene vi stilte var:

- Hvilken norsk spesialstyrke har samarbeidet med å utvikle masken? Hvor stammer denne informasjonen fra?
- Hvem er de ukrainske partnerene? Hvor stammer denne informasjonen fra?
- Hva beskytter denne masken mot?
- Hvilke tester er lagt til grunn for kjøpet av regjeringen?

Ni dager etter at vi sendte e-posten, og flere purringer, fikk vi de første svarene fra Forsvarsdepartementet. I svaret het det at flere av spørsmålene skulle besvares av Forsvarets forskningsinstitutt.

Dette er noen av de viktigste spørsmålene vi ønsket å få klarhet i:

- Beskytter SAFEGaiter mot CS-gass?
- Hvordan kan dere legge det til grunn?
- Er SAFEGaiter testet i gassbu?
- Hvordan er SAFEGaiter testet?
- Når ble SAFEGaiter ferdigstilt?
- Hva legger dere i at masken er «gjennomtestet»?

Spørsmålene ble starten på flere lange e-post-utvekslinger. Vi fikk noen svar, men ingen svarte på alt – og svarene åpnet ofte bare for flere spørsmål. Prosessene strakk ut i tid, og vi skal ikke legge skjul på at dette arbeidet var frustrerende. Men samtidig ble vi bare mer nysgjerrige. Hvorfor ville ingen svare ordentlig på det som vel var en jubelavtale både for et norsk selskap, for regjeringen og for Ukraina? Hvis disse maskene reddet liv – var det ikke naturlig å ville skryte litt av avtalen? Hvorfor ville ingen snakke med oss? Det var umulig å legge bort informasjonen vi hadde – samtidig som arbeidet sto litt i stampe. Hva var det vi ikke skjønnte?

3.6 Nektes innsyn i tester

Watchbird var tydelige på at det var gjennomført flere tester på Safegaiter-masken:

- Labtester hos Forsvarets forskningsinstitutt
- Tester med norske spesialstyrker
- Tester hos Totalförsvarets forskningsinstitut (som er Sveriges svar på FFI)

Vi ba umiddelbart om innsyn i testene fra alle instansene. De ville kunne gi svar på alt vi lurte på. Når denne rapporten skrives, har vi ennå ikke fått innsyn i noen av testene. I stedet er vi blitt kastet ut i en sirkelargumentasjon:

- FFI sa at testene deres var Watchbirds eiendom.
- Watchbird sa at testene var FFIs eiendom.
- Svenske FOI svarer at Watchbird eier testene de har gjort.
- Det eneste Forsvaret ville si, var at de ikke brukte masken i dag.

3.7. Metode: Kildearbeid for å få tak i masken

Maskene fra Watchbird er ikke til salgs på det norske markedet. Men siden ingen kunne gi oss noen kloke svar om dette produktet som var innvilget en 100 millioners-kontrakt, satte vi oss et nytt mål: Vi måtte få tak i en maske, slik at vi kunne undersøke selv hva dette var for noe.

Vi begynte å kartlegge hvem som kunne ha tilgang på en maske. Hadde vi noen kilder som kunne hjelpe oss med å skaffe en? Det som gjaldt nå, var å snakke med flest mulig mennesker som kunne ha tilgang på masken. Etter flere uker med samtaler med en rekke kilder fikk vi gjennomslag: I oktober fikk vi overlevert en maske i en gjennomsiktig plastpose. Det var ingen tvil om at dette var masken fra Watchbird. Den lå i innpakning med informasjon fra selskapet og hadde logoen til selskapet innsydd. Vi var et langt skritt videre i arbeidet.

Det første vi ønsket å gjøre, var å klippe opp masken og studere filteret sammen med en ekspert. Men etter hvert ønsket vi også å ha en funksjonell maske som vi kunne teste selv. Heldigvis kunne kilden hjelpe oss enda en gang. Med to Safegaiter-masker i hus kunne vi begynne de fysiske undersøkelsene.

3.8 Til SG Safety i Stavanger

Kollega Markus var – i forbindelse med en helt annen sak – i kontakt med SG Safety i Stavanger. Da Markus skulle besøke firmaet, tok han med seg en maske. SG Safety har i over 40 år levert beskyttelsesutstyr til olje- og gasssektoren. Nå skulle vi klippe opp masken og se hva som var inni den. Vi sto klare med kamera, og filmet det som skjedde.

– Dette ser ut til å være det samme materialet som brukes i munnbind, så daglig leder Stian Årvik da masken lå oppklippet på benken.

Da vi spurte om dette filteret, som man ellers finner i FFP1-masker eller vanlige munnbind stopper tåregass, var svaret kontant: – Nei.

3.9 Metode: E-postene tårner seg opp – Google Gemini løser floken

Utover høsten satt vi etter hvert med et hav av e-poster og ikke så veldig mange klare svar. Vi fikk også videresendt e-poster som ikke var ment for oss, som denne sendt fra kommunikasjonslederen i FFI til forskningslederen samme sted:

«I mellomtiden fikk jeg også en epost fra en annen kom-person knyttet til forsvarsstaben – videre-sender den til deg straks. Denne journalisten henvender seg virkelig i alle retninger.»

Bortimot all dialogen med Forsvarsdepartementet, Forsvarets forskningsinstitutt og Watchbird har vært skriftlig. Fordelen med metoden er at det sikrer notoritet rundt opplysninger som gis, det er uomtvistelig hva som blir opplyst. Ulempen er at det er tidkrevende og du får utelukkende regisserte svar. Du mister muligheten til å se den du intervjuer og du går glipp av ansiktsuttrykk, kroppsspråk og tonefall. Som journalist mister du med andre ord verdifull informasjon.

Etter hvert ble det også relativt krevende å holde oversikt over de mange og lange e-postene. Et triks som andre kan benytte seg av: Vi lastet alle e-postene opp i en egen mappe i Google drive, og brukte AI-tjenesten Google Gemini til å gjøre spørringer på hvilke spørsmål i e-postene som ikke var blitt besvart av de forskjellige aktørene.

3.10 Gjennombrudd: Vi får tak i gradert informasjon

I løpet av høsten fikk vi tak i gradert informasjon fra kilder i Forsvaret. Vi kan ikke gå inn på tidspunktet, av hensyn til kildevernet. Men dokumentet var avgjørende for oss i det videre arbeidet og for det som ble vår første publisering. Det viste anbefalingen som gikk fra Forsvaret til Forsvarsdepartementet om å inngå en avtale med Watchbird. Her fremkom også de aktuelle tallene for bestillingen:

Watchbird skulle levere 33.000 masker. For dette skulle regjeringen betale 100 millioner kroner. Dette gir i så fall en stykkpris på rundt 3000 kroner.

Datoen på anbefalingen fra Forsvaret var 2. juli. Forskningslederen i FFI sendte sin anbefaling av masken til Forsvarsdepartementet allerede dagen etter – 3. juli.

Hverken Forsvarsdepartementet eller Watchbird ville møte oss. Og vi slet med å få svar på e-post fra FFI. Likevel hadde vi nå fått tak i nok informasjon om masken til at det var mulig å samle prosjektet i noen klare hypoteser:

- Selskapet Watchbird påstår at masken beskytter mot tåregass, men det gjør den ikke.
- Regjeringen skal betale 100 millioner kroner for et 33.000 eksemplarer av et produkt som har tilsvarende beskyttelse som et vanlig munnbind man kan kjøpe på apoteket.
- Forsvarsministeren var ikke godt nok kjent med maskens kvaliteter da han uttalte at masken redder liv.
- Når prosessene med tildelingen fra Nansen-programmet går for raskt, kan systemet utnyttes.

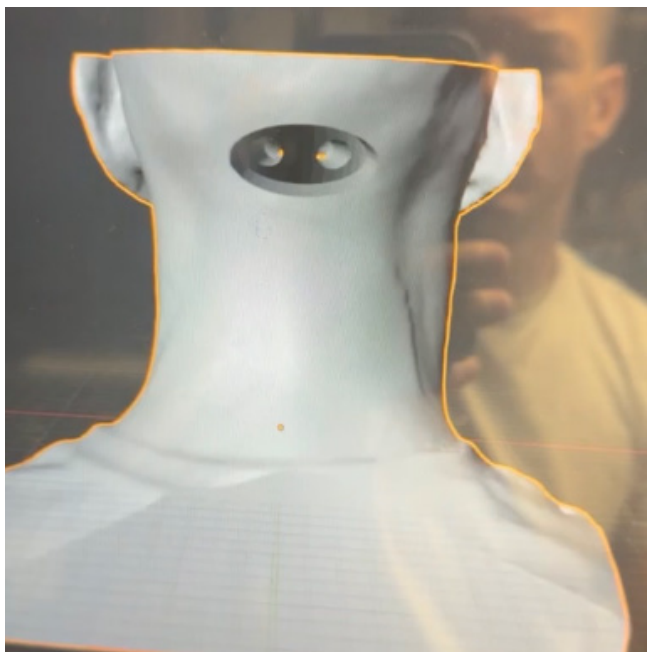
4. METODE: 3D-PRINTING, SIMULERING AV GASS OG FYSISK TESTING I GASSBU

4.1. Metode: 3D-printing og å bygge et hode

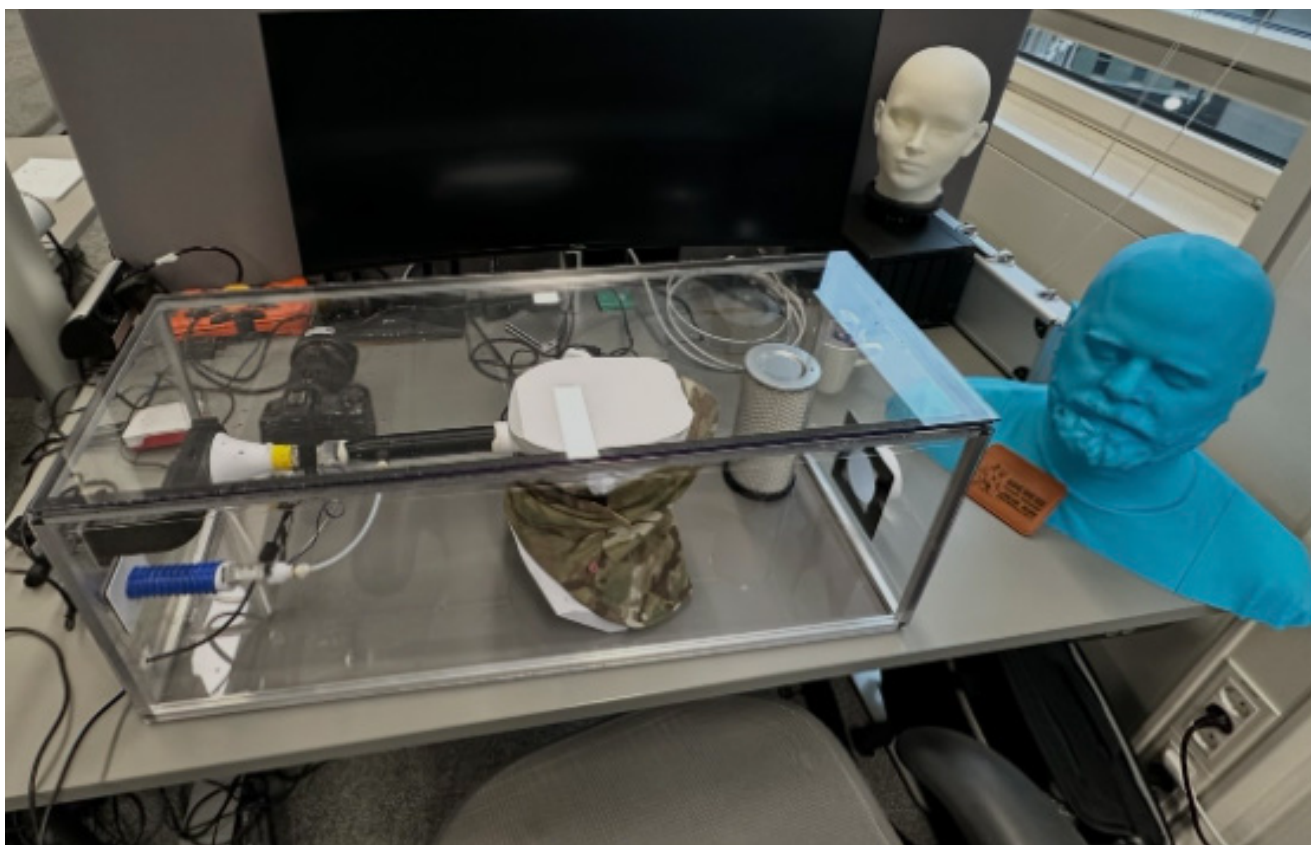
Vi fikk ikke innsyn i noen tester gjort av masken. Men var det likevel mulig for oss å undersøke hvilken filtreringsevne masken hadde? Einar Otto er journalist på dokumentaravdelingen, men også en vi liker å kalle avdelingens egen Reodor Felgen. Dette virket å være et perfekt prosjekt å koble ham på.

Oppdraget han fikk var tydelig, men også vanskelig: *Klarer vi med egen metode å undersøke hvordan masken filtrerer – og også sammenligne filtreringsevnen til masken mot andre masker? Visuelt innhold til saken er også et pluss.* Dette ble et løp som gikk over flere uker, og er komplisert å forklare, men målet var dette: Å lage et naturtro hode, med nese og munn, som vi kunne ikle masken og teste den med.

- Det første vi gjorde, var å lage en 3D-modell av hodet til en i teamet, med 3D-scanneren Revopoint Miraco Plus. Dette resulterte i en høyoppløst, nøyaktig modell, som vi kunne 3D-printe selv, i hardplast.
- I 3D-programvare la vi inn åpning fra munn og nese, gjennom innvendig rør til åpning i bakhodet.

- Denne modellen 3D-printet vi i flere eksemplarer, i materialet PLA, med maskinene P1S og X1C fra Bambu Labs.
- Ett av disse hodene fikk senere påført et «hudlag» i form av plastelina, og en gips-form ble deretter støpt rundt den. Denne gipsformen ble så fylt med en type silikon som er ment å etterligne hud, for bruk til filmkostymer, og så la vi hodet ned i formen.
- Etter at silikonet var herdet, stod vi igjen med et 3D-printet hode med mykt, etterlignet hudlag. Hensikten med dette var å kunne la maskene synke litt inn i silikon-huden, og bedre etterligne de isolerende egenskapene til reelle, myke ansikter.

4.2 Metode: Partikkeltest og simulering av gass

For å gjennomføre partikkeltestingen trengte vi en tett kasse. Vi måtte kontrollere hva som ble sluppet inn, og hindre at luften forsvant ut andre veier enn gjennom buffen. Dette fikk vi til gjennom å kutte til aluminiumsstenger, og lime fast gjennomsiktige akrylplater, som vi kuttet selv med CO₂-laserkutteren P2S fra xTool.

Den ferdige kassen hadde fire hull: 1) Innluft, med HEPA-filter¹, 2) partikkelinnslipp, 3) primær utluft, 4) partikkelmålt utluft.

¹ Høykvalitets filter, som stopper partikler i samme størrelse som vi måler, for å kontrollere at testforholdene er basert på vårt kontrollerte partikkelinnslipp, ikke forholdene ellers i rommet utenfor.

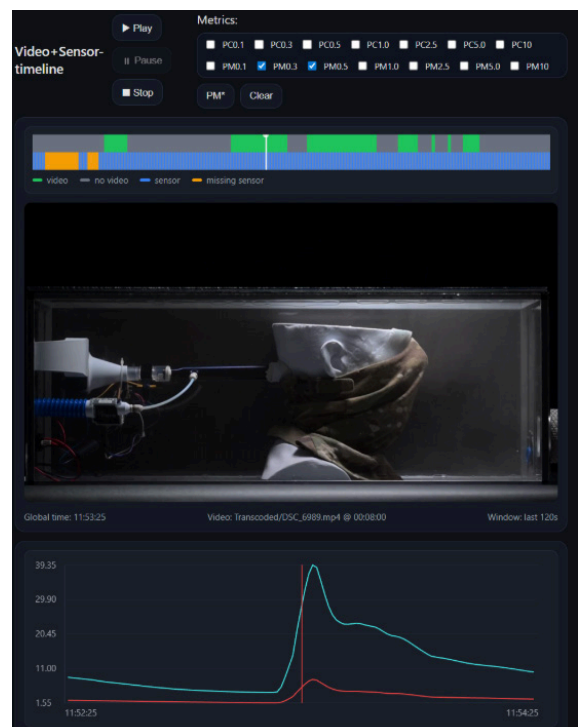

Målet med oppsettet er å tvinge luften i kassen, som kommer fra (1) og (2) over, gjennom buffen. Luftflyten ble primært gitt av en kraftig vifte, helt bakerst: Den trakk luft gjennom systemet, og pumpet den ut av kassen. Som partikkelkilde har vi testet ulike metoder, fra røkelsespinner til røykmaskin styrt av en tredje mikrokontroller.

Da luften ble trukket gjennom buffen, gikk den så gjennom hodet, og et langt rør, hvor innholdet i luftstrømmen ble blandet. Hensikten med blandingen var å utjevne partikkelinnholdet. Mot slutten av det lange blanderøret går det en tynnere (hvit) sidepassasje. I denne sidepassasjen var det koblet en høyoppløst partikkelsensor, som hele tiden trakk ut en luftprøve fra blanderøret. Bakerst i blanderøret var det en flytsensor, som målte hvor mye luft som til enhver tid passerte, og til sist den store viften.

Vifte, partikkelsensor og flytsensor var koblet til to ESP32 mikrokontrollerne, på datakretskort vi designet, CNC-freste, loddet og programmerte selv. Den ene mikrokontrolleren fulgte med på flyten, og justerte kontinuerlig viftekraften for å sørge for at luftmengden som ble trukket gjennom buffen, tilsvarte noe anstrengt aktivitetsnivå. Den andre mikrokontrolleren var koblet til partikkelsensoren. Begge mikrokontrollerne sendte målinger til et webgrensesnitt, hvor testen kunne overvåkes. Alle målinger ble loggført, og disse kunne i ettertids utforskes i et eget webgrensesnitt vi har programmert, hvor målinger og filmer ble vist på en felles tidslinje.

Det fullstendige systemet ga mulighet til å slippe en kontrollert mengde partikkelfylt luft, trekke den gjennom buffen med bestemt kraft, og måle mengde partikler som fortsatt var tilstede i den buff-

filtrerte utluften.

4.3 Dette viste testene

Vi utførte partikkeltester ved to anledninger, og det ble gjort flere målinger uten maske, med Safegaiter, med FFP1-maske, med FFP2-maske og FFP3-maske². Rekkefølgen på testene ble også endret flere ganger underveis, i et forsøk på å totalt sett ha et så representativt bilde som mulig.

Første sett med tester ble utført med 3D-printet hode uten hudlag. Samlet tegnet alle tester det samme bildet, men denne første anledningen virket å gjøre forholdene unødvendig vanskelige for Safegaiter-masken: Den har tykkere stoff, og mindre formbar «bue» over nesebroen, som så ut til å medføre høyere lekkasje. Det andre settet med tester ble gjort med hudlag, slik at masken, rundt hele kanten, kunne synke noe ned – og slik isolere bedre. Her ble skillet mellom de butikkjøpte støvmaskene og Safegaiter noe mindre, men stadig konsekvent: Partikkelsensoren målte langt høyere partikkelinnslipp gjennom masken fra Watchbird, sammenlignet med et normalt FFP1-filter.

4.4 Ingen vil teste maskene for oss

Selv om vi hadde gjennomført en partikkeltest som ga oss indikasjoner og svar, ønsket vi fysisk å teste om masken beskyttet mot CS-gass, eller tåregass som det blir kalt, slik Watchbird hadde skrevet i pressemelding og annen reklame for produktet.

Vi kom stadig tilbake til anbefalingen FFI hadde gitt til Forsvarsdepartementet før 100-millioners-avtalen ble inngått. Der ble det understreket at tåregass brukes av russerne til å presse ukrainske soldater ut av beskyttede stillinger. Det lå der hele tiden som et svært alvorlig bakteppe for all journalistikken, metodene og undersøkelsene i prosjektet.

Men i og med at selskapet også skrev i sitt markedsføringsmaterieell at Forsvaret hadde vært involvert i utviklingen og testingen av masken, kunne vi ikke gå til Forsvaret og be dem gjennomføre tester for oss. Vi tok derfor kontakt med Oslo politidistrikt og ba om hjelp. De ville ikke teste masken for oss, men viste oss videre til Politiets fellestjenester (PFT). Vi sendte over en beskrivelse av produktet og ba om hjelp til å gjennomføre en test på masken hos dem. Svaret vi fikk var nedslående.

– Masken, slik den beskrives, er en maske med FFP1-filter. Det er ikke godt egnet for beskyttelse mot CS-gass. Det har derfor ingen faglig relevans for oss å bruke ressurser på å teste eller vurdere dette, var svaret fra seksjonsleder Dag Willy Minsås i Politiets fellestjenester (PFT) til VG.

4.5 Kan vi teste CS-gass selv?

Det var frustrerende at politiet ikke ville teste masken for oss, samtidig som vi forsto at de så på det som bortkastet ressursbruk. Men svaret fra Minsås i PFT var også spennende. Hvorfor hadde politiet så blankt avvist å teste produktet som regjeringen ville bla opp 100 millioner for? Hvorfor var også han så tydelig avvisende på at dette ikke funket på CS-gass? Og: Kunne vi få til dette selv? Tanken måtte modnes litt, men det gikk ikke veldig lang tid før vi skjønnte at dette trolig var eneste mulighet til å dokumentere hvordan masken beskytter rent fysisk.

Men hvordan går man frem da? Man kan ikke gå på butikken og kjøpe CS-gass. Og våpenloven regulerer også dette: «*Det er ikke tillate å erverve, ha, tilverke, innføre eller omsette særskilt farlege gjenstandar som saknar eit lovleg bruksområde, og som står fram som eit valdsprodukt, som til*

---

2 FFP1, FFP2 og FFP3 er støvfilter-klassifiseringer der FFP3 har høyest beskyttelse.

dømes: Peparspray, tåregasspray eller andre sjølvforsvarssprayer med tilsvarende verknad».

Vi vurderte flere alternativer:

Reise utenlands: I Polen, Tyskland og Østerrike er det mulig å kjøpe CS-gass på sprayflaske i butikk. Testen kunne da også gjennomføres utenlands, sånn at vi slipper å ha med oss produktet hjem til Norge. En slik operasjon ville uten tvil bli kostbar og arbeidskrevende.

Bruke en kompis: En i teamet hadde en kamerat som hadde tilgang på CS-kuler, som var funnet i en plombert pistol som vedkommende fikk tak i på 90-tallet. Det er ulovlig å eie en slik pistol – og ulovlig å oppbevare ammunisjon av den typen. Det var åpenbart en utfordring, og vi endte ganske raskt med et nei til denne varianten.

Jobbe med kilder: Kunne vi få tak i CS-tabletter fra en kilde i Forsvaret? Dette fremsto som det desidert beste – men også vanskeligste alternativet. Men vi gikk i gang. Det ble jobbet langs et bredt spekter av kilder, og til slutt fikk vi ja. En person var villig til å være med på testen vår. Vedkommende skulle håndtere CS-tabletten, som vedkommende hadde tilgang på i et militært lager.

4.6 Hvem skal teste?

Det er åpenbart ikke bare å sette i gang en test av CS-gass på ansatte i VG på egen hånd. Det vi ønsket, var at en frisk VG-ansatt uten underliggende luftveis- eller hjertesykdom skulle gjennomføre testen. Helsefarene ved å utføre et slikt stunt står beskrevet i detalj hos [Helsebiblioteket.no](https://helsebiblioteket.no). Det samme gjør hvordan man skal behandle plagene etter testen. Irritasjonseffekten inntreer umiddelbart når man blir utsatt for CS-gass, men de fleste symptomene er borte etter 15-30 minutter, står det.

Problemstillingen ble løftet til HR-direktør Andreas Arnseth, som også er en erfaren heimeverns- mann. Arnseth tok kontakt med VGs forsikrings-selskap. Vi måtte ha en bekreftelse på at forsikringen til VG som arbeidsgiver fortsatt ville gjelde dersom noe uventet skulle skje. Etter et par dager fikk vi positivt svar. Vi bestemte oss for at to personer skulle gjennomføre testen. Einar Otto meldte seg frivillig, og etter en liten runde i redaksjonen var også Iben Spillum Aam rask med å rekke opp hånden. Begge to er friske og begge var klare.

4.7 Metode: Å bygge en gassbu

Den neste utfordringen var hvor vi skulle sette opp en provisorisk gassbu. Vi ønsket i utgangspunktet å gjøre det på gården til en kollega i Spydeberg, men det ble for nært annen bebyggelse. Løsningen ble til slutt å låne en paintball-bane et sted på Østlandet. Dette området innfridde forutsetning om avstand til boliger og annen ferdsel. Her ble det satt opp et telt som vi kunne lukke og fyre opp CS-gassen inni. Det var ikke vi selv som håndterte CS-tablettene, men vår kilde.

Før vi gjennomførte testen, hadde vi satt oss inn i «Forsvarets sikkerhetsbestemmelser for landmilitær virksomhet» eller «UD 2-1», som brukes ved all landmilitær aktivitet. I forordet heter det at «UD 2-1 setter minimumskravene som gjør oss i stand til å operere, utdanne, trene og øve på tryggest mulig måte.» Vi fulgte denne ved utformingen av testen.

4.8 Metode: Teste mot maske til 33 kroner fra Biltema

Det fremgikk av Forsvarets anbefaling at 33.000 masker kostet 100 millioner kroner. Dette ga oss en stykkpris på 3000 kroner. Hverken Watchbird eller Forsvarsdepartementet har villet bekrefte stykkprisen. Vi bestemte oss for å teste både masken fra Watchbird, og en billig maske fra Biltema til 33 kroner. Dette var en såkalt FFP3-maske, som hadde høyere filtrering enn masken fra Watchbird. En FFP3-maske brukes vanligvis på byggeplasser eller i helsevesenet. For oss var det

prisen som var det viktige. Denne masken kostet en hundredel av den regjeringen ville bruke 100 millioner kroner på.

4.9 Dokumentasjon: Vi filmer – og publiserer – alt

Alle testene i gassbua, både med masken til Watchbird og Biltema-masken, ble dokumentert på video. Vi innså først etterpå hvor avgjørende dette var. Det at leserne selv kunne se hva som skjedde, var avgjørende for at en litt teknisk sak umiddelbart ble forstått. I tillegg ønsket vi å være helt transparente om hvordan testene var gjennomført, og endte med å publisere veldig mange flere videoer enn det som var den opprinnelige planen. Da testene senere ble kritisert av Watchbird, var det en klar fordel at vi hadde vært helt åpne om alle testene, hvordan de ble gjennomført og hvordan Einar Otto og Iben reagerte da de ble eksponert for tåregass.

4.10 En skotte og en taushetsavtale

I pressemeldingen etter regjeringens maskehandel omtalte forsvarsminister Tore O. Sandvik masken som en «teknologisk nyvinning» som er «utviklet sammen med norske spesialstyrker og ukrainske partnere». I en av våre første e-poster til forsvarsministeren spurte vi hva han mente med det.

– Det er ingen som har utviklet noe tilsvarende, så Safegaiter kan sies å være en nyvinning, svarte pressevakt Lars Gjemble i Forsvarsdepartementet i en e-post til VG.

Men var den det? Det tok ikke veldig mange google-søk før vi fant frem til firmaet tensARC i Skotland. Selskapet selger en lignende maske, som ble utviklet under pandemien, kunne vi lese. Vi tok kontakt med daglig leder i selskapet, oppfinneren Paul Baglin. Han kunne fortelle at han hadde mottatt støtte fra Innovate UK for å utvikle en gjenbrukbar maske som beskytter både brukeren og andre. Baglin fortalte også at han i 2023 ble kontaktet av Rune Jomaas og medgründer Hans Petter Grette i Watchbird. De to norske forretningsmennene ønsket å selge masken han hadde utviklet, fortalte han. Men det ble ikke noe av samarbeidet. Og vi fikk ikke så tydelige svar fra ham. Baglin var rett og slett ikke veldig interessert i å ha dialog med VG. Det var tidkrevende å få oppfinneren til å svare på spørsmål, og etterhvert skjønnte vi hvorfor: Han hadde signert en Non-Disclosure Agreement (NDA), altså en såkalt taushetsavtale med de to norske forretningsmennene. Han ønsket ikke å bli avbildet og han ville bidra i minst mulig grad. Men opplysningene var likevel med å fylle ut bildet om det regjeringen hadde omtalt som en «teknologisk nyvinning».

5. DIALOG MED WATCHBIRD

5.1 Et lukket møte hos Schjødt advokatkontor

Vi fanget opp at det skulle være et frokostmøte hos Advokatfirmaet Schjødt 30. oktober, der Rune Jomaas i Watchbird skulle snakke om masken, industrisamarbeid og Nansen-programmet. På dette tidspunktet hadde vi fremdeles ikke fått et intervju med Jomaas eller noen i selskapet (se neste kapittel for utdyping), så vi rigget oss naturlig nok for å møte opp på frokostseminaret. Vi ønsket blant annet å tilby ham å se testene som vi hadde gjennomført i gassbu og sikret på video. Men hos Schjødt fikk vi ikke slippe inn. Det hadde likevel stor verdi for oss å observere hvem som gikk inn dørene hos advokatkontoret.

En av dem var sjefen for investeringsavdelingen i Forsvarsstaben, brigader Kåre Haugen. Vi

presenterte oss som VG-journalister og hadde mikrofon med VG-logo. Vi fikk flere gode sitater, og Haugen fremsnakket masken som hans tidligere kollega Rune Jomaas hadde utviklet. For ordens skyld sendte vi over sitatene som var gitt på lyd i god tid før publisering. Haugen mente da at han ikke hadde oppfattet det som en intervjusituasjon, men bekreftet at han var korrekt gjengitt. Vi mente at premissene for samtalen var helt avklart i forkant, og publiserte sitatene. Vi ønsket å komme inn og tok kontakt med partner i Schjødt, Johan Woo Kvandal. Han er tidligere direktør i Forsvarsmateriell. I dag er han også oppført som juridisk rådgiver for Watchbird på deres nettsider. Men svaret var negativt: Vi fikk ikke delta på frokostseminaret. Likevel fikk vi i etterkant informasjon om hva Jomaas hadde fortalt forsamlingen. Jomaas sa at det hadde kostet 20 millioner å utvikle masken og at de hadde holdt på i underkant av tre år. Jomaas hevdet også på frokostmøtet at Watchbird hadde testet masken på 2500 soldater i fronten i Ukraina og at masken var «battle-approved» i Ukraina.

Han sa også noe annet oppsiktsvekkende: Masken var solgt til norske spesialstyrker. Dette var stikk i strid med det Forsvaret hadde opplyst. Vi tok derfor på ny kontakt med Forsvaret som igjen bekreftet at «Masken er ikke anskaffet til Forsvaret, og brukes heller ikke i dag.»

5.2 Kildehåndtering og etikk: Dialog med Watchbird

Vi tok første gang kontakt med Jomaas og Watchbird 10. oktober, altså i svært god tid før vi skulle publisere første sak. Selv om vi var et godt stykke unna publisering, hadde vi en rekke åpne spørsmål til selskapet, og på flere punkter ønsket vi samtidig imøtegåelse. Samtidig er det vår klare erfaring at det kan lønne seg å ta tidlig kontakt med dem vi skriver om. Vi mener journalistikken alltid blir bedre når begge sider kommer grundig til orde.

Dessverre møtte vi stengte dører hos Watchbird og en rekke andre vesentlige kilder fra dag én. Vi purret på svar fra Jomaas i Watchbird både 14. og 20. oktober uten å høre noe tilbake. 23. oktober tok vi på nytt kontakt og la igjen beskjed på telefonsvareren til Jomaas, men han ringte aldri tilbake. 25. oktober kontaktet vi Jomaas igjen skriftlig. Vi opplyste da at vi nå jobbet for å publisere saken. Fire dager senere, 29. oktober, fikk vi første svar fra Jomaas. Han skrev at det var faktafeil i informasjonen vi viste til i e-postene vi hadde sendt. Men han ville ikke si noe mer: «Forholdene berører forretnings-sensitiv informasjon og vi vil ikke kommentere detaljer utover det som allerede er offentlig kjent.»

Dette var selvfølgelig egnet til å skape usikkerhet og vi spurte flere ganger i senere e-poster hva han mente var feil, noe han ikke svarte på.

30. oktober oppsøkte vi Jomaas fysisk (se forrige kapittel) etter et frokostseminar i Oslo. Han ønsket ikke å snakke med oss. Kommentaren vi fikk var: «Jeg ønsker ikke, jeg beklager.»

14 dager senere, 13. november, skrev Jomaas til oss at han sto inne for alt han hadde sagt på frokostseminaret.

28. november svarte Jomaas på noen få spørsmål. Vi kom imidlertid ikke i posisjon til å gjennomføre et intervju, og fortsatte å forsøke å få ham i tale og få svar på spørsmål frem mot publisering, uten å lykkes. Jomaas ønsket heller ikke å se testene.

I forbindelse med en e-postpurring fikk vi følgende korte svar:

«Har få kommentarer bortsett fra at ansiktsmasken (SAFEgaiter) ikke er en FFP3 maske. Grunnlaget for tilnærmingen din blir feil. Ellers viser jeg til det FFI, vi og andre tidligere har kommentert.»

Vi ba om en utdyping av hva han mente var feil, men mottok ikke noe svar på det heller. Vi fortsatte å sende e-poster til Jomaas helt inn mot publisering. Men etter at vi publiserte vår første sak, endret alt seg.

5.3 Watchbird gir lyd fra seg

Noen timer etter publisering fikk vi en lang e-post fra Rune Jomaas. Han ba VG om korrigerende av artikkelen vi hadde publisert. Han mente artikkelen bygget på feilaktige premisser og ga et misvisende bilde av både produktet SAFEGaiter og beslutningsgrunnlaget hos norske og ukrainske myndigheter. Det ble vist til Vær Varsom-plakatens punkter 3.2, 4.1 og 4.13.

Hovedinnvendingen var at masken til Watchbird ble omtalt og testet som en gassmaske eller FFP3-maske, til tross for at produktet ifølge Watchbird aldri var utviklet eller presentert som dette. Jomaas opplyste at masken var ment som lavterskel pustebeskyttelse mot partikler og aerosoler i situasjoner der full gassmaske ikke kunne benyttes, og at VGs testmetodikk i gassbu derfor ikke var relevant. Aerosoler er små partikler eller ørsmå dråper som svever i lufta.

Watchbird viste til Forsvarets forskningsinstitutt (FFI), som ifølge e-posten hadde anbefalt produktet til Ukraina innenfor disse bruksområdene. Jomaas mente VG hadde gjengitt FFIs vurdering ufullstendig. Han viste også til patentet for Safegaiter, som beskrev produktet som personlig verneutstyr for partikkel- og aerosolbeskyttelse, plassert mellom enkel tekstilbeskyttelse og gassmaske. Men VG hadde aldri omtalt produktet som en gassmaske. Vårt utgangspunkt hadde vært selskapets egen uttalelse om at masken beskyttet mot tåregass. Det var dette vi hadde testet. Vi hadde også trykket alle sitatene fra FFI som Jomaas etterlyste i sin e-post.

5.4 Spesielle erfaringer: Geelmuyden Kiese kobles på

Kort tid senere kom det en ny e-post, fra partner i Geelmuyden Kiese, Bjørn Richard Johansen. Beskjeden var tydelig: *Jeg representerer selskapet som talsmann og pressekontakt.*

All dialog måtte nå gå via Geelmuyden Kiese. Det positive var at vi hadde noen å kontakte for å få svar på våre spørsmål. Samtidig var situasjonen frustrerende. Vi var enda lengre fra å komme i direkte kontakt med selskapet.

Men da vi ba om svar i nye saker, opplevde vi blant annet at Geelmuyden Kiese ville ha faktafeil på trykk i sine svar. Dette var de samme påstandene som e-posten Jomaas hadde sendt til oss kvelden vi publiserte, om at VG hadde vurdert masken som en gassmaske. Vi fikk sitater som dette da vi ba om samtidig imøtegåelse:

– Uttalelsene fra representantene Melby og Kolbjørnsen er gitt på feil grunnlag. Vi mener at VGs omtale av SAFEGaiter bygger på feilaktige premisser, i og med at SAFEGaiter vurderes som om det skulle ha funksjonene til en gassmaske. SAFEGaiter er ikke en gassmaske, og det har aldri vært presentert eller solgt inn som det, sier Bjørn Richard Johansen i Geelmuyden Kiese som er talsmann for Watchbird.

Dette var svar vi ikke kunne sette på trykk, fordi det helt enkelt ikke var riktig at VG hadde vurdert den som en gassmaske. Vi har forståelse for at Watchbird ønsket å benytte profesjonell hjelp i håndteringen av media, men vi undrer oss over måten kontakten med VG er blitt håndtert. Vi har stilt våre spørsmål skriftlig, men flere ganger opplevd at vi må gå flere runder for å få svar til sitering fra Geelmuyden Kiese/Watchbird. Vi er også blitt møtt med svar som dette, når vi har stilt helt legitime spørsmål om deres produkt: *Om behov for hjelp til å oversette engelsken er det bare å gi*

oss et hint.

Vi har gjentatte ganger bedt om å få intervju Rune Jomaas i Watchbird også etter at Geelmuyden Kiese kom inn i bildet. Pressekontakten har så langt ikke ønsket å legge til rette for et slikt møte.

5.5 Spesielle erfaringer: Watchbird og Geelmuyden Kiese går på kildene våre

En av dem vi gjorde en oppfølgersak på, var sjefen for Veteran Aid Ukraine, krigsveteranen Daniel Viksund. I et intervju med VG reagerte Viksund kraftig på VGs funn. Men da vi tok kontakt med Geelmuyden Kiese for å få samtidig imøtegåelse fra Watchbird, ble Viksund kontaktet av en kamerat. Kameraten sendte følgende melding til Viksund:

«Fikk en henvendelse fra noen som tenker at du muligens kan bli uheldig satt opp av og via VG uttalelser om Watchbird maske».

Henvendelsen kom fra Morten Kjøpke. Kjøpke har mer enn 40 års erfaring som jagerflypilot, og på Watchbirds hjemmesider er han oppført som «advisor Ukraine».

Dialogen fortsatte og flere personer ble lagt til i en Signal-gruppe. Der skrev Kjøpke:

«Det har som du sikkert vet blitt et stort styr med VG sine oppslag om Safegaiter og der har du kommet inn som et sannhetsvitne i brevets form fra VG og Rolf Widerøe. Jeg regner med du har sett og godkjent det. Hadde lyst til å høre med deg om du faktisk vet hvem, hva, hvor dette er testet og hvem som inierte hele prosjektet og hva salgs reaksjoner vi har fra brukere i GUR, AFU og SESU (forklaring)».

Viksund lot seg imidlertid ikke rikke, og ga tydelig beskjed om hva han mente om saken:

«Det ukrainerne trenger er kjøretøy, våpen, droner og ammunisjon. Dersom 100 millioner hadde blitt brukt på dette i stedet, ville effekten på slagmarken vært langt høyere. I lys av dette finner jeg det bemerkelsesverdig at dere prøver å påvirke meg før artikkelen i det hele tatt er publisert».

5.6 Profesjonelle aktører

Vi fikk også tilgang på en mailtråd der vi kunne se hvem som var i «team Watchbird», og som var koblet på svarene Watchbird skulle sende til VG om Viksunds uttalelser.

Det var flere kjente navn::

- Bjørn Richard Johansen, direktør og partner i Geelmuyden Kiese
- Forretningsmannen Morten Grusd, som er daglig leder i Loomis og styremedlem i Watchbird.
- Rune Jomaas, daglig leder i Watchbird.
- Johan Woo Kvandal, partner i advokatfirmaet Schjødts avdeling for sikkerhet, forsvar og luftfart – og tidligere juridisk direktør i Forsvarsmateriell.
- Tidligere TV2-journalist og mangeårig utenriksreporter Øystein Bogen, som nå er assosiert partner i Geelmuyden Kiese.
- Geir Hågen Karlsen, assosiert partner i Geelmuyden Kiese og tidligere offiser og hovedlærer ved Forsvarets høyskole. Han ble godt kjent for de fleste som ekspertkommentator i forbindelse med sikkerhetstrusler og krigen i Ukraina.
- Partner i advokatfirmaet Ræder Bing, Stine Helén Pettersen, som er ekspert på opphavsrett, varemerkerett, medierett og kontrakter.

Vi kontaktet samtlige på listen og spurte om hva som var deres rolle for Watchbird og hvem som betalte for deres oppdrag. Ingen av dem svarte.

5.7 Maskens egenskaper «forandrer seg»

To dager etter VGs avsløring sendte Watchbird ut en ny pressemelding. Der var maskens egenskaper mot CS eller tåregass ikke lenger nevnt. Da VG spurte om årsaken til dette, svarte selskapet at det ikke hadde vært noen endring i kommunikasjonen.

Dokumentasjonen VG har viser imidlertid at beskyttelse mot tåregass tidligere har vært en sentral del av Watchbirds budskap. Både i pressemeldingen da avtalen med regjeringen ble annonsert, og i informasjonsmaterieell fra en konferanse i USA som VG fant på nett, ble dette trukket frem.

I et innsyn VG fikk etter publisering, fremgår det også at selskapet i sin søknad om å bli plukket ut til Nansen-programmet, skrev at masken ga «Beskyttelse mot effekt av CS-gass».

Etter publisering var PR-konsulentene opptatt av å omformulere dette til «CS i aerosolform». På hjemmesiden til Watchbird ble også «CS gas» endret til «CS gas in aerosolform».

Forsvarets forskningsinstitutt (FFI), som hadde anbefalt masken, tok senere selvkritikk. I en e-post til VG skriver instituttet:

– Vi ser i ettertid at begrepet CS-aerosoler er egnet til å skape forvirring. Det er beklagelig hvis noen på bakgrunn av anbefalingsbrevet har oppfattet det slik at Safegaiter kan erstatte vernemaske eller stoppe CS-gass.

6. KILDEARBEID OG KILDEHÅNDTERING

6.1 Metode: Mange kilder små

Denne saken hadde ikke latt seg løse uten muntlige kilder. Samtidig finnes det ikke én, men mange kilder som har gitt avgjørende informasjon og hjelp i forskjellige deler av prosjektet. Inngangskilden bidro med informasjon. En annen kilde bisto med å få tak i maskene vi skulle teste i gassbu, og senere en maske nummer to da vi trengte det. En tredje kilde skaffet CS-tablettene som ble brukt da maskene ble testet. En fjerde kilde ga oss informasjon om frokostmøtet.

Disse kildene er et resultat av flere års jobbing med forsvarsrelaterte saker. For at disse personene skulle ønske å bidra, måtte vi sette dem grundig inn i saken og fortelle hva vi jobbet med og undersøkte. Etter å ha fortalt om masken og 100 millionerstildelingen fra regjeringen, mente kildene at dette var det viktig å få belyst i offentligheten. De må av forståelige grunner forbli anonyme og vi kan ikke si mer enn det vi har gjort her. Vi vil understreke at vi er takknemlige for at de ønsket å bidra slik at vi kunne gjennomføre prosjektet.

6.2 Kildekritikk: Uklare bånd og profesjonelle aktører

I dette prosjektet har det vært store beløp på spill for selskapet Watchbird. Det som ligger i potten, er en kontrakt verdt 100 millioner kroner. Samtidig er det tette og til dels uklare bånd mellom aktørene vi har omtalt.

To eksempler:

- Rune Jomaas, som er daglig leder i selskapet, har selv lang bakgrunn fra Forsvaret, som igjen anbefalte innkjøpet av masken til regjeringen.
  - Forskningslederen i FFI, som skrev en anbefaling til Forsvarsdepartementet om å inngå avtalen med Watchbird, har tidligere jobbet sammen med Rune Jomaas på andre prosjekter.
- Samtidig har det, som tidligere beskrevet i rapporten, vært en rekke helproffe aktører i spill. Flere av dem med bakgrunn fra forskjellige deler av Forsvaret – men også fra journalistikken. Det har vært krevende å vite hvem som kjenner hvem, og hvilke motiver de ulike personene har hatt.

Vi har gjennomgående vært skeptisk til all informasjon vi har fått. Muntlige kilder har pekt oss i en retning, eller skaffet til veie avgjørende ting som maskene og CS-tabletter. Men våre avsløringer er i sin helhet basert på skriftlig dokumentasjon og egne tester.

6.3 Kildekritikk: Kan vi stole på informasjon fra Forsvarsdepartementet?

25. mai i fjor var statssekretær Marte Gerhardsen i Kyiv i Ukraina sammen med kronprins Haakon. Der møtte de blant annet daglig leder Rune Jomaas i Watchbird. I etterkant av besøket i Kyiv i mai la Watchbird ut en pressemelding både på sine nettsider og på LinkedIn. Der siterte de Marte Gerhardsen slik: «Watchbird AS tilbyr løsninger som kan redde livet til ukrainske soldater, og deres innsats for å støtte Ukraina er høyt verdsatt.»

Vi stilte spørsmål til statssekretær Marte Gerhardsen om innlegget, og om hun var riktig gjengitt. Da Rolf var på verksted med bilen, fikk han en telefon fra Forsvarsdepartementet. De kunne fortelle at de hadde bedt Watchbird om å fjerne innlegget. Begrunnelsen var at Gerhardsen ikke skulle ha sagt det som fremkom der. Rolf ba om å få oversendt dette på en e-post, for å sikre seg skriftlig dokumentasjon. Det skulle vise seg å være viktig. For noen timer senere snudde departementet, og sa at Gerhardsen likevel hadde sagt dette. Ikke bare det: Det var Forsvarsdepartementet selv som hadde sendt teksten til Watchbird tilbake i juni, ifølge selskapet.

7. NYE SPOR ETTER PUBLISERING

7.1 Barnehage-sensoren

Selskapet Watchbird har to produkter de jobber med: Masken og en sensor.

Vi hørte fra starten av arbeidet at det egentlig var sensoren som var Watchbirds hovedsatsing. På selskapets nettsider var sensoren både omtalt og avbildet. Samme dag som vi publiserte saken om maskene, fikk vi tips fra en leser om at det var noe som skurret veldig med historien som selskapet fortalte om sensoren. Dette var konkret og troverdig informasjon, men samtidig kokte det rundt maskesaken, og vi hadde nok å holde fingrene i for å følge opp den første saken.

Fem dager senere ble VG kontaktet av en mann i selskapet Dp lot. Tipset var kort og konsist: «Ser de bruker vår utviklede sensor med deres logo påklistret på dette bilde.»

Bedriftseieren kunne fortelle at sensoren som Watchbird omtalte som en slags supersensor for soldater, i realiteten var hans egenutviklede sensor – for bruk i barnehager.

Vi ba om å få se designfilen før vi publiserte saken. Det bedriftseieren sa, stemte. I tillegg la han frem besøksloggen fra sitt eget selskap. Den viste at de to gründerne bak Watchbird hadde vært på besøk hos dem noen år tidligere. Sammen med dem kom også forskningsleder Øyvind Voie ved Forsvarets forskningsinstitutt – mannen som senere anbefalte Forsvarsdepartementet å kjøpe maskene til Watchbird.

7.1.1 Kildene våre utsettes for press – igjen

Da vi konfronterte Geelmuyden Kiese/Watchbird med uttalelsene fra bedriftseieren, fikk vi til svar at det var et tredje selskap som hadde gitt dem lov til å bruke bildet.

– Sensoren som ble brukt i illustrasjoner, stammet imidlertid fra [dette tredje selskapet], som ga oss denne, og hadde vært klar over at den var benyttet på våre hjemmesider, skrev talsperson Bjørn Richard Johansen.

Men da vi kontaktet kommersiell direktør i det tredje selskapet, opplyste han at dette ikke stemte. Direktøren kunne også fortelle at Hans Petter Grette i Watchbird hadde kontaktet ham da VG ba om samtidig imøtegåelse i saken. Grette hadde gitt uttrykk for at Watchbird var utsatt for en bakvaskelskampanje. Han ba så selskapet bekrefte at de hadde godkjent bruk av bildene av sensoren, og mente han hadde skriftlig dialog som bekreftet dette. Men direktøren i det tredje selskapet avviste dette og fremla også dokumentasjon til VG på at de hadde bedt om å få tilbake sensoren fra Watchbird.

7.2 Bruker russiske soldater i markedsføring

Sjelden har vi fått så mye respons som da vi publiserte vår første avsløring om maskene. Saken ble delt bredt i sosiale medier, svært mange lesere meldte seg på e-post og diskusjonen gikk også på Reddit. I en Reddit-tråd så vi at noen hevdet at bildet Watchbird bruker i sin markedsføring, skulle være av en russisk soldat. Kunne det virkelig stemme? Selskapet hadde brukt bildet senest da de sendte ut en pressemelding om VGs publisering.

Da vi undersøkte bildet med reversert bildesøk, fant vi raskt ut at bildet ble lastet opp på Wikipedia i 2016. Her var det merket med opphav, tidsstempler og annen informasjon. Det var også kildehenvist til *Special operations forces of the Russian Federation*.

Gjennom Wayback machine kunne vi fastslå at bildet ikke bare var av en russisk soldat: Det russiske forsvarsdepartementet publiserte bildet 27. februar 2016, som er Russlands årlige merkedag for feiring av landets spesialstyrker.

8. SLIK HAR VI JOBBET

Rolf jobbet med saken fra tidlig i september, ved siden av andre prosjekter. I oktober ble Einar Otto en del av teamet. Fra da jobbet vi fulltid med saken frem til publisering i starten av desember. Iben Spillum Aam var med på testing av masking og laget innhold til VGs some-kanaler. Øystein Hernes og Synnøve Åsebø har vært reportasjeledere.

9. EPILOG

Når denne metoderapporten sendes, jobber vi fremdeles med flere spor, og har flere ubesvarte spørsmål rundt masken. Et av de mest spennende handler om en video som forsvant fra hjemmesiden til Watchbird, like etter at vi begynte å stille spørsmål.

Watchbird hadde publisert en video fra det som skulle være en skyttergrav i Ukraina. En ung soldat som skulle tilhøre en avdeling i det ukrainske forsvaret, skrøt av masken. Det ble oppgitt at soldaten med kallenavnet «Koss» tilhørte «Rubizh Brigade» og «Ukrainian National Guard Brigade 3018».

Da vi første gang tok kontakt med daglig leder Rune Jomaas, var ett av spørsmålene: Kan du sette oss i kontakt med «Koss»? Vi har ikke fått svar på spørsmålet. Men et par uker senere oppdaget vi at både pressemeldingen og videoen av den ukrainske soldaten var fjernet fra Watchbirds nettsider. Heldigvis var videoen sikret. Det var også pressemeldingen, som nå var slettet. Der skrev selskapet: «This video created and sent by the National Guard own initiative is the strongest feedback we could hope for.»

Jakten på den ukrainske soldaten fortsetter mens denne metoderapporten skrives. Vi har spor som peker mot den ukrainske byen Kharkiv.

Et annet spor som vi ikke kommer til å legge bort, er målet om å finne fabrikken i Ungarn som har laget maskene. Her har det vist seg hvor viktig det er å fortsette å gjøre nye søk og innsyn. I slutten av november oppdaget vi at Watchbird hadde søkt om støtte fra Forskningsrådet for andre gang. Den første søknaden hadde vi fått delvis innsyn i tidligere. Denne gangen fikk vi innsyn i flere dokumenter, blant annet søknadsinnstillingen. Det viste seg at Forskningsrådet hadde gitt innsyn i dokumentet ved en glipp. Men denne «glippen» fra Forskningsrådet førte til et gjennombrudd for oss i jakten på å finne fabrikken som lagde maskene.

Det er fire måneder siden vi sendte første e-post til forsvarsminister Tore O. Sandvik. Han har ennå ikke villet stille til intervju med VG. Det har heller ikke direktøren i Watchbird, Rune Jomaas. Arbeidet vårt vil fortsette i 2026.

10. DETTE ER NYTT

- VG har avdekket hvordan det norske selskapet Watchbird fikk en avtale verdt 100 millioner kroner med den norske regjeringen for å levere masker til Ukraina. I en pressemelding skrev selskapet at masken beskyttet mot tåregass. VG har dokumentert at billigmasker fra Biltema ga bedre beskyttelse mot tåregass.
- Selskapet har også reklamert for en supersensor for soldater. Som VG har beskrevet er dette i realiteten en sensor som er laget av et annet selskap – til barnehagebruk.
- VG har avdekket hvordan selskapet har brukt bilder av russiske soldater i sitt markedsføringsmaterieell av produktet som skal brukes i Ukraina.

11. KONSEKVENSER

- Dagen etter at VG publiserte første sak om masken fra Watchbird, 7. Desember 2024, annonserte forsvarsminister Tore O. Sandvik at avtalen verdt 100 millioner kroner var satt på pause.
- 9. desember 2024 ba regjeringen Forsvaret om å gjøre en ny gjennomgang av sakskomplekset og en ny vurdering på om masken burde anskaffes for donasjon til Ukraina.
- 16. desember anbefalte Forsvaret at den merkantile prosessen med Watchbird ble avsluttet, og at det ikke skulle inngås kontrakt med selskapet.
- 6. januar 2026 stanset regjeringen avtalen.
- Forsvarsministeren har bedt Forsvaret om en gjennomgang av rutiner for anskaffelser i Industriportalen, for å sikre at materiell og utstyr som etterspørres til Ukraina, holder nødvendig kvalitet. Gjennomgangen gjelder både produktene som vurderes og prosesser for anskaffelser.
- Forsvarets forskningsinstitutt går nå gjennom og oppdaterer sine rutiner for anbefalinger som den som ble gitt om Wathbirds maske.

VEDLEGG: PUBLISERINGER

Kjøper masker fra Watchbird for 100 millioner: – Nå får jeg ikke puste

7. desember 2025

[Les saken](#)

Anbefalte masker til 100 millioner: Testet den ikke selv i gassbu

7. desember 2025

[Les saken](#)

Sterke reaksjoner: Melby mener regjeringen må «maske-granskes»

8. desember 2025

[Les saken](#)

Statsråden om maske-avsløring: – Har bedt Forsvaret om en grundig gjennomgang

9. desember 2025

[Les saken](#)

Skotsk oppfinner: Signerte taushetsavtale med maske-firmaet

9. desember 2025

[Les saken](#)

Brukte manipulert bilde av russisk soldat i PR for Ukraina-maske

10. desember 2025

[Les saken](#)

Listhaug om manipulert russer-bilde: – Fremstår useriøst

12. desember 2025

[Les saken](#)

Veteran om maskene til 100 millioner kroner: – Dette er et svik

16. desember 2025

[Les saken](#)

Forsvars-forskere erkjenner: – Egnet til å skape forvirring

19. desember 2025

[Les saken](#)

Viser frem supersensor for soldater – er egentlig til barnehagebruk

22. desember 2025

[Les saken](#)

Krigsveteran reagerer: – Prøvde å få meg til å trekke meg

23. desember 2025

[Les saken](#)

Regjeringen ba maske-selskap fjerne sitat – så snudde de

2. januar 2026

[Les saken](#)

Regjeringen stanser maske-avtale

6. januar 2026

[Les saken](#)
